

egységének (167. l.) felfogásában dr Horváth Cyrill nézeteit ismerjük fel. De e forrást a szerző itt sem nevezi meg. Jó lett volna, hogyha nagy philosophusunk számos példái közül egyet-kettőt felhozna és az elméleti részeket illusztrálná, mert így csak száraz fejtegetését adja a concret módszernek. De miként eddig, úgy itt is a példák alkalmazását gondosan kerüli.

Szerző logikája utolsó §-ában szól a rendszer fogalmáról és fajairól. A rendszer fogalmának fejtegetése Horváth Cyrill szerint kifogástalan, azonban ahhoz nagyon sok szó fér, hogy vajon az individualismus és realismus, az universalismus és idealismus rendszere azonos két fogalom (171. l.) Thales universalista volt, de nem idealista; Kant individualista volt, de nem realista.

Szerzőnk logikájával a tanterv ama követelésének, mely szerint a tudomány és fajai módszer tekintetében megismertessenek, nem tett eleget. Ezeket nem tárgyalja. És így könyve ezen oldalról is igen lényeges hiányokat mutat.

Sok jó van ugyan szerzőnk psychológiája- és logikájában, azonban az első tulságos materialismusa, az utóbbi lényeges hiányai, tévedései, sőt helytelen meghatározásai miatt tankönyvül csak nagy óvatossággal volna használható.

Még egy megjegyzést teszek. A könyv nyelvezete tele van idegen szavak használatával, melyekre már vannak jó magyar műszavaink. Könyvének második kiadásában szerző jól tenné, hogyha csakis magyar műszavakat használna s az idegen szavakat a magyar mellé tenné zárjelbe. Könyve némely lapján sajtóhibák is találhatók, melyek a könyv végén javítva nincsenek.

Dr. Nemes Imre.

A philosophiai folyóiratokból.

I. «*Philosophische Monatshefte.*» Szerk. Natorp P. 25. köt. 1. 2. füzet. «*Erkänntnistheorie u. Psychologie*» czim alatt Heymans G. (Leidenben) azon viszonyról értekezik, mely ezen két tudomány közt fennáll s azt igyekszik kimutatni, hogy az ismeretelmélet és lélektan között a sokaktól állított ellentét nem áll fenn s hogy e kettő nem két különböző tudomány, hanem két módszer, ugyanazon tudományon belül,

melyek egymást, nem hogy kizárnák, hanem kölcsönösen kiegészíteni s ellenőrizni, — vannak hivatva. — A második czikk *Lipps Tiadartól* van: «*Psychologie der Komik*». A jelen czikk folytatva fejtegeti a komikum lélektanát a naiv és a humor terén. — *Tönnies F.* «Herb. Spencers sociologisches Werk» — czimen a Vetter fordításában megjelent «*Principien der Sociologie*» II. Bd. hiányait és sok helyen ellenmondásait fejtegeti hosszasan.

A «*Literaturbericht*»-ből kiemelendő: «*Die Gesetze der Freiheit*». I. B. «*Das Sittengesetz*» *Standinger Ferencz* művének ismertetése *Jodl-tól*.

A «*Paedagogica*» czim alatt új rovat nyílt meg, mely az e téren megjelent újabb könyvekről beszámol, melyek közül kiemeljük: »Über die Aufgabe der Mittelschule» *aug. Stadler, München, Ackermann, 1887.*

A bibliographia *Ascherscon* rendes pontosságának újabb bizonyítéka.

II. *Philosophische Studien.* Herausgegeben *W. Wundt*. 5-dik kötet. 1. füzet.

A tartalomdus folyóiratoknak ezen új füzete is 4 év óta szerzett jó hirnevéhez méltó. Értekezései: 1. A *tudományok felosztásáról*, írta *Wundt V.*, melyet a *Magy. Philos. Szemlének* ez évi III. IV. füzete *RácZ Lajos* fordításában *per extensum* hoz. — 2. *Über Störungserscheinungen bei astronomischer Registrierung.* Írta *Leitzmann Armin.* — 3. *Zum Mass der Schallstärke* írta *Starke Pál.* — 4. *Über den Einfluss der Übung auf geist. Vorgänge*, írta *Berger G. O.*

Legfontosabbnak látszik *Lehmann Alfréd* czikke: «*Über Wiedererkennen*» (A ráismerésről.)

Ezen czikk eredetileg *Höfding Herald*, kopenhágai philosophiai tanár ellen van írva, kinek műve. «*Psychologie in Umrissen auf Grundlange der Erfahrung*» 1887-ben jelent meg *Lipcsében Bendixen F.* gymn. tanár német fordításában. E műben a képkapcsolásra vonatkozólag ez állittatik (196 l.) «minden érintkezési kapcsolat (contiguity) egy hasonlóságit (similarity) tesz fel» s a képkapcsolat *alapformájául* «a részek és az egész associatióját» hirdeti (198 l.) Az első tétel ellen fordul *Lehmann* kutatása, a ki azt hiszi, hogy 1. tiszta hasonlósági kapcsolat tapasztalatilag föl sem mutatható, 2. hogy a hasonlósági kapcsolat inkább az érintkezésinek egy alakja, — *ugy hogy egyedüli kapcsolási forma a képek között az érintkezés.*

Ezen sok tekintetben kérdéses tétel bebizonyítására Lehmann kísérletet tett. (Mi ugyan L. ezen felfogását egészben nem helyeseljük, mert sem a hasonlóság, sem az érintkezés nem végső kapcsolási forma.) De a gondolat ellen elvileg kifogás nem állitható. Valamint a pecsétviaszk mindannyiszor fogja a papirost vonzani, valahányszor dörzsöljük (bár semmi hasonlóság az egyes esetek közt a vonzás okául felhozható), ép úgy egy a kép mindig fog egy b képet vonzhatni, valahányszor az öntudat előtt fellép, ha csak valamikor *együtt* voltak jelen az öntudatban, a nélkül, hogy az a képnek szüksége volna, hogy egy régi képzetet emlékezetünkől felelevenítsen.)

A kísérleteket oly módon eszközölte, hogy a hasonlósági és érintkezési feltevés következményeit levonta s azután ezeknek igazolását a kísérletekre bizta (a minél minket csak azon igen közel fekvő kétely aggaszt, hogy hát ha a kísérletek ezen apriorikus feltevés *érdekében* lettek megtéve? mert akkor az egész kísérleti sor önkényes és céltevesztett, mivel a megfigyelés nem elfogulatlan).

A kiindulási pont volt a *ráismerés*. Hogyan történik az, hogy egy egyszerű érzékletre újbóli feltünésekor, mint régre ráismerünk? A hasonlósági feltevés igen egyszerűen magyarázza: a ráismerés úgy történik, hogy az új kép a a régi hasonló képet a feléleszti s azzal összeolvad. Ez a ráismerés. Az érintkezés ilyen összeolvadást nem ismer el, hanem csak összehasonlítást tanít az új és a régi kép között, melynek alapján az új és a régi képet egyenlőknek vagy különbözőknek mondjuk.

Ha már most két korongot veszünk, az egyik az állandó mintakorong n , a másik hol sötétebb m , hol világosabb l , akkor a kísérletet úgy ekzközöljük, hogy először az n tűnik fel, aztán m vagy l s a figyelőnek itélni kell, vajjon az új korong n -nél sötétebb vagy világosabb-e?

A kísérletek azt mutatták, 1. hogy *minél csekélyebb volt a korongok fényének különbözete, annál bizonytalanabb volt a ráismerés*. Ha a feltűnés időköze $30''$, akkor a helyes megítélés a legcsekélyebb differenciánál 15 azaz $30/2$, a mi bizonytalan tapogatózással azonos (30 kísérletnél.)

2. A *közbeeső idő hosszával fogy a ráismerés biztossága* (a mint azt Wolfe a hangokra nézre is kimutatta). $5''$ -nél egészen biztos, $60''$ -ig a megkülönböztetés eléggé biztos, $110''$ egyszerű tapogatózás. Ezen különbséget Lehmann (hypothetikus) központi utóképekből akarja magyarázni.

Míg az első kísérleti eredményt a hasonlósági feltevésből is meg lehet érteni, addig a másik egyenesen ellene szól a hasonlósági feltevésnek, mert ennél az időnek semmi befolyása nem lehet a ráismerés pontosságán.

3. Egyéni tehetség és gyakorlat nagyban elősegíti a ráismerést.

Egy tény azonban egyenesen czáfolja a hasonlósági feltevést, Lehmann szerint. Azt várnók ugyanis, hogy a mintakorong n ráismerése sokkal biztosabb, mint a másik kettőé m és l . Mert az n korong 30 kísérletnél 45-szer tűnik fel, míg az m és l egyenként csak 15-ször. Már pedig a kísérletek azt tanúsítják, hogy n egyik figyelőnél 3-mal, a másiknál éppen 53-mal többször lett eltévesztve mint az m vagy l — a mi a hasonlósági feltevés szerint lehetetlenség.

II. A ráismerés ily egyszerű alakban Lehmann szerint egyáltalában nem lehetséges. *Egyszerű érzékeletre pontosan soha sem lehet ráismerni.* A ráismerés rendszeren az által történik, hogy a feltűnő képet más képek támogatják. Egy ilyen támogató kép a név. Ha valamely dolog számára a nevet tudjuk, akkor a közönséges értelemben ráismertünk. A kísérletek, miket Lehmann 5, 6 és 9 részre osztott korongokkal tett (hol a fehér és fekete között a szürke különböző árnyalatai voltak elhelyezve), azt mutatták, hogy a hol az árnyalatok számára szavunk van (az 5-ös korongnál) ott a ráismerés biztos (60 esetben 58-szor azaz 96°/_o); ellenben a hol a név hiánya miatt nincs támogatónk (6 és 9-es korong), ott bizonytalan (6-osnál 70°/_o, 9-esnél 46°/_o).

Ezen eredményeket a hasonlósági feltevés megértetni nem bírja; mert szerinte *előbb* rá kell ismerni a képre *s aztán* következnie az elnevezés, a mit a kísérletek czáfolnak. Továbbá tapasztaltattott, hogy ezen «határozás általi ráismerésnél» (Wiederkennen durch Bestimmung) sem a fénykülömbőség, sem a közbeeső idő hossza, sem a személyes gyakorlat külömböget nem okoz a ráismerés biztosságában.

Mindezekkel Lehmann bebizonyítottnak tekinti, hogy a hasonlóság nem lehet minden képkapcsolás alapja (Höfding ellen; hogy ellenkezőleg a hasonlóság is a pusztá érintkezésből magyarázandó.

b. k.

Revue philosophique de la France et de l'étranger, dirigée par Th. Ribot, novemberi számának tartalma: Alfred, Fouillée a nemrég fiatalon elhunyt franezla philosophnak, Guyaunak philosophiai nézeteit állítja össze egy érdekes tanlmány alakjában. E föladata senkisé

illetékesebb Fonilleénél, ki Guyaut úgyszólván gyermekkorától ismerte, ki Guyaunak mostoha apja volt, mint erről, Guyan halála alkalmából mult számunkban megemlékeztünk. Fouilleé szerint Guyannak főelve, melyet minden következményében kifejtteni kívánt az volt, hogy az élet közös alapelve a művészetnek, a morálnak és a vallásnak. Guyau szerint a XIX. század legmagasb feladata abban áll, hogy az emberi individum társadalmi oldalát juttassa érvényre, melyet a mult század önző materialisma elhanyagolt. Fonilleé ez értekezése a deczemberi számban ér véget. Emile *Durkheim*, francia statisztikai adatok alapján a születés és öngyilkosságról ír egy tanulmányt. Kimutatja, hogy mindkettőnek társadalmi jelentősége van s míg a legnépesebb családoknál, a földművelőknél az öngyilkosság a legkevesebb, megfordítva, a fokonyként kevésbé népes iparos, kereskedő s hivatalnok családok tagjainál az öngyilkosságok száma émelkedik. G. *Sorel*, az okról a természettanban ír egy mélyreható fejtegetést kiindulva Kant tanából. A deczemberi füzetben E. G. *Balbani* a nemzés és az átöröklés modern elméleteiről értekezik.

Mind jul.-októberi füzet tartalma: *Stout* Herbart psychológiáját röviden és világosan adja elő a német bölcész két fő műve alapján. *Shand*, a térről és időről ír, német forrásokra, jobbara Lotzera hivatkozva. *Bosanquet* az identitás kérdésének fontosságát fejtegeti, a philosophiában. *Brandley* valóság és gondolat címén azt a nézetet fejtegeti, hogy tévedés azt hinni, hogy a gondolat ki ne fejezhetné a valóságot csak azért, mert ez némi részben több nála. *Winterson* az új scolasticismusról ír, abból az alkalomból, hogy a kath. egyház ismét felelevenítette iskoláiban. Ez új scholasztikusok, mint a cikkíró fejtegeti őszintén elfogadják a physikai tudományok eredményeit, azonban a logikában, a psychológiában és a metaphysikában annál a magyarázatnál maradnak, melyet Aquinoi Tamás az aristotelesi tanoknak adott. *Hyslop*, Wund elméletéről ír a látás elméletére vonatkozólag. *Bain*, a subjectiv tudományok határvonalaírói és meghatározásáról értekezik.

Einleitung in die Psychologie nach kritischer Methode, von Paul Natorp.
Freiburg 1888 8° 129 p. Ára harmadfél márka

A szerző mind e mai napig nem tartja tisztában levőnek mi képezze a lélektan földványát, vagyis hogy miben áll az e néven tárgyalni szokott tudománykör valódi problémája. Ehez képest a rá írá-

nyuló megoldási módokat még ingatabbaknak nézi. Szükséget látja tehát, hogy mindenekelőtt maga a problema, minden félreértéstől menten legyen kitűzve s épen arra vállalkozik a fentcímzet tanulmányban, mit azért «bevezetésnek» mond a lélektanba. Az érdekes vizsgálódás a következő útjelölők szerint halad: 1. A lélektan tárgya (a lélektan fogalma Aristoteles szerint; a lélektan fogalma az újkoriaknál, az öntudat problémája; az öntudat fogalma, az öntudat, mint tartalom és tevékenység; az öntudat tartalmának összeköttetése, mint a lélektan tárgya; az öntudat, mint cél, az időforma jelentősége). 2. A lélektan módszere (a lélektan eljárása különbözik egyéb tárgyias tudomány eljárásáról; az öntudat s tárgyának kölcsönhatása, az öntudattünemények alapmegfejtése egyedül az objectív oldalon lehetséges, egy természettudományi lélektan eszméje; a tapasztalat monismusa, az ismeretfeltételek realismusa; a pszichikai megmagyarázásának lehetősége a pszichikaiból; a természetismeret vélt határai; a subjectivitás újraserkesztése, mint e lélektan tulajdonképeni feladata; az ismeret objectív és subjectív megalapítása; az idealismus igazsága és látszata; az ismeretkritika s a lélektan kölcsönös vonatkozása).

SZERKESZTŐI ÜZENET.

Sz. A. Mint láthatja, a paedagogia ügyét épen nem ejtettük el. Eredeti szándékunkat, tudniillik, hogy a nevelés és tanítás általánosb kérdésein kívül, a nálunk esetleg napirendre kerülő gyakorlati kérdéseket is megvitassuk s így a philosophia mellett a fontosabb paedagogiai kérdések szemléljét felölöljük, jónak láttuk szűkebb körben alkalmazni. Erre kényszerített bennünket terünk szűk volta; aztán erre indított az a körülmény is, hogy — mint értesült róla — két paedagogiai tartalmu irodalmi vállalat is van készülöben, melyek céljuknál fogva alkalmasabbak a paedag. napi kérdéseinek megbeszélésére. A félben maradt tanulmányt azonban, még ha más formát adunk is neki, lehetőleg mielőbb bemutatjuk.
